

Jeffrey Church (2022)
Kant, Liberalism, and the Meaning of Life
(Oxford University Press)

Prošla su vremena o neupitnosti i konsolidaciji liberalnog poretka nastalih kao rezultat raspada socijalističkih alternativa 20. stoljeća. Proklamacije o kraju povijesti ipak su bile samo to te možemo da govorimo o njihovoj nesuvislosti. Posljednjih trideset godina globalni poredak i razvijeni dio svijeta ustrojen na liberalnim načelima proživljavaju mnogostruke krize. Knjiga *Kant, Liberalism and The Meaning of Life* autora Jeffreya Churcha dokazuje svoju relevantnost postavljajući kao prioritetno pitanje liberalizma i njegove ulogu u oblikovanju razumijevanja smisla ljudskog života. Autor tu započinje upravo ukazujući na sveprisutne krize i novi fenomen lijevog i desnog populizma u kontekstu društva neravnomjerne raspodjele bogatstva.

Jeffrey Church politički je teoretičar na Odsjeku za političke znanosti Univerziteta Houston, koji u središte svog interesovanja nastoji dovesti u dijalog ideje modernih filozofa sa savremenim prilikama, čime pokušava dati nove inspiracije u potencijalna rješenja savremenih tendencija u kontekstu političke teorije na području slobode, individualnosti, obrazovanja i kulture. Na tom tragu autor, referirajući se na dominantnu privlačnost populizma u kontekstu zadovoljavanja ljudskih potreba za smislom života, ukazuje u ovoj knjizi na sljedeće: liberalizam u praksi ne zadovoljava potrebe za smislom i ne pruža jedan zajednički okvir moralnih vrijednosti, a krajnja konsekvencija toga jeste da pojedinac unutar tog okvira postaje kontigencija, a ne supstancijalna značajka društvenog i moralnog poretka. Uzimajući to u obzir dominacija populističkog diskursa ne čini se kao prolazna pojava nego obrazac političkog ponašanja koji energiju crpi upravo iz navedenih nedostataka liberalizma (Church, 2022, 3).

Ovakvo postavljanje problema vodi njegovoj centralnoj tezi koju Church zastupa u ovoj knjizi:

Argument ove knjige da se ne trebamo tako brzo odreći Kanta zajedno sa [John] Rawlsom već Kantov široki opus sadrži resurse za različit oblik liberalizma, onaj koji može odgovoriti tim izazovima bolje nego što može neokantijanski pristup. Ovaj liberalizam je prije teleološki nego što je deontološki u utemelju svojih moralnih tvrdnji, prije antropološki nego apstraktan i racionalistički u svojoj suštini i orijentiran prije prema značenju ljudske egzistencije nego prema pravdi kao svom cilju. Šta slijedi jeste manifestacija ne-Rawlsovog Kanta. (Church, 2022, 4-5)

Argumentacija se s druge strane odvija konsultirajući različita Kantova djela s obzirom na vrijeme objavljivanja i zrelost njegove misli. Prema tome, u zavisnosti od poglavlja i tematike autor konsultira Kantova antropološka djela, koja su vremenski prethodila Kantovoj kritičkoj filozofiji i transcendentalnom projektu te analiza njihov utjecaj na njegovu zreliju političku misao te u konačnici dovodi Kanta u raspravu sa savremenim liberalizmom.

Fokus na ranija Kantova dominantno antropološka djela nastala između 1760-ih i 1770-ih u kojima se prati njihov razvoj i različiti utjecaji, prevashodno Jean-Jacquesa Rousseaua manifestira se u prvom djelu knjige koji je naslovljen *Kant on the Meaning of Life*. Smisao života i egzistencije dobija novo ruho tek sa Kantom. Dotada pitanje smisla i značenja života je uvijek bilo individualno pitanje, s Kantom se ono uzdiže na nivo vrste. Upravo to je razlog zašto se Church fokusira na rana antropološka djela, jer po prvi se put tu javlja Kantova rana koncepcija onoga što je u literaturi navedeno kao *određenje ljudskosti* (*Bestimmung des Menschen*). Church tu pripisuje Kantu jedno gledište gdje se svrha i smisao života integriraju u matricu ljudskog i povijesnog progressa u kom svaka individua doprinosi tom progressu ili ga sputava. Novo je to što cjelokupno pitanje smisla dobija sekularni karakter. Međutim, takva koncepcija smisla života ipak je kršćanska po svom porijeklu. Ta kršćanska dogma koja je proklamirala Božiji plan koji obuhvaća totalitet transformira se u skladu s duhom vremena u jedan sekularni mit o neprekidnom

ljudskom progresu. Church nastavlja na tom planu ukazujući da je ova novina zapravo postala *modus operandi* i onih mislilaca koji su došli poslije Kanta:

Smisao života je, prema tome, različit od svrhe i vrijednosti života u tome što pita o značaju naših života kao djela progresivnog narativa o ljudskoj historiji. Uistinu, malo je iznenađujuće da su veliki filozofi povijesti 18. i 19. stoljeća - od Kanta, Herdera, Hegela, Marxa i Milla - skicirali narativ ljudske povijesti i značaja za svaku ljudsku kulturu unutar tog narativa. (Church, 2022, 98)

U drugom dijelu knjige koji nosi naziv *Kant on Right as Realising Meaning of Life* Church se referira na Kantova politička djela nastala između 1780-ih i 1790-ih, poput *Šta je prosvjetiteljstvo?*, *Metafizika čudoređa* i druga. Ovdje se povezuje koncept određenja ljudskosti i njegova elaboracija sa decidno političkim pitanjima u kontekstu civilizacije, prava i kulture. U tim djelima Kantov fokus biva na republičkom ustrojstvu države te autonomiji i sposobnosti građana da odlučuju o vlastitoj sudbini, što je imalo duboke implikacije na cjelokupnu političku misao. Takvo što je jedino moguće u liberalno koncipiranom poretku koji štiti prava pojedinca koji je potčinjen autoritetu razloga i čija maksima djelovanja treba da služi kao primjer univerzalnog djelovanja. Objektivizacija toga je u ljudskoj političkoj praksi upravo u donošenju zakona i tu se pretpostavlja jedinstvo legitimiteta i legaliteta. Kant samo pitanje političkog nastoji izvući iz partikularnih okvira stremeći jednoj koncepciji “vječnog mira” koja je kompatibilna sa naracijom o ljudskom moralnom i tehničkom progresivizmu. Church to poentira na sljedeći način:

Ukratko, ovi primjeri ukazuju na Kantovo teleološko razumijevanje prava prema kojem bi građani trebali biti uključeni u transgeneracijski projekt održavanja i reformiranja zakona sve dok se on ne uskladi sa općom voljom slobodno stremeći slobodi svih. Prema ovom gledištu, aktivnost doprinosa ljudskosti, podržavanjem pravde i reformiranjem zakona daje značenje našem životu jer samo kada pravda prevlada, može biti neke vrijednosti našoj

egzistenciji uopće. Prema tome, bezuvjetna briga za pravdu u liberalnom društvu čini nas mnogo više od ljetnih muha. (Church, 2022, 193)

Na tragu već pomenute uloge Rawlsa u interpretaciji Kantove političke teorije i njezinih implikacija, u trećem djelu koje se zove *Applying Kant's Meaningful Liberalism*, Church aplicira i zaokružuje svoju argumentaciju ukazujući da kantijanski liberalizam poboljšava teoretske modele savremenog liberalizma. Analizirajući Rawlsove i koncepcije Micheal Sandela po pitanju Kantove političke teorije, Church će nastojati da inkorporira fundamentalne stavke Kantove teorije sa onim što se u literaturi zove liberalnim “perfekcionizmom”. Autor navodi da se Kantova politička teorija uklapa sa vitalnim predikatima pomenuto liberalnog perfekcionizma zato što je primat na samodovoljnosti pojedinca ali i kolektiviteta. To je ujedno i jedna apologija liberalizma, jer naglašava njegove potencijale za zadovoljenje elementarnih ljudskih potreba:

Dio onoga što čini liberalizam značajnim kao ljudski projekt je njegova sposobnost da integrira trajni sukob u ljudskoj prirodi - težimo transformaciji, savršenstvu, izvrsnosti, svemu što je uzvišeno i plemenito i što nas izdvaja od naših nižih životinjskih priroda, dok istovremeno težimo stabilnosti, cjelovitosti, uživanju, svim zamkama udobnog života. Liberalizam može istovremeno ciljati visoko i nisko jer njegova centralna vrijednost, a to je nezavisnost, priznaje neslaganje oko toga što nezavisnost podrazumijeva i zahtijeva. (Church, 2022, 249)

Uzimajući u obzir različite društvene tendencije, posebice glede političke krize i apatije koja vlada različitim djelovima svijeta, te neke vrste sterilnosti političkih inovacija, ova knjiga pruža jedno osvježenje koje nas izbavlja iz slijepe ulice u kojoj smo se našli pozivanjem na neprestani izvor inspiracije - u ovom slučaju Kantova filozofska, politička i antropološka teorija. Ova knjiga je dobar primjer za sve one zainteresirane za primjenjivost i relevantnost Kantove filozofije u našim političkim praksama, ali ujedno i jedan dobar primjer rekontekstualizacije tih

ideja bez nepotrebnog recikliranj frazeologije i općih mjesta. Church u ovoj knjizi to postiže na akademski adekvatan i konstruktivan način, pozivajući se na originalna Kantova djela i relevantne izvore.

Adnan Hatibović